

In het bijzijn van koningin
Margarethe II van Denemarken
en koningin Ashi Sangay
Choden Wangchuck van Bhutan
werd op 31 juli 2009 het
Museum Kunst der Westküste
in Alkersum op het 82 km²
grote Duitse eiland Föhr
geopend. Het museum is een
cadeautje van de farmaceu-
tische ondernemer Frederik
Paulsen aan het eiland. Hoe zit
dat in elkaar en kan zo iets ook
in Zeeland? Door Francisca
van Vloten

De installatie *Light Bridge* van Mischa Kuball, die twee tentoonstellingszalen van het museum verbindt.

DROMEN VAN EEN ZEEUWS MECENAAT HET MUSEUM KUNST DER WESTKÜSTE OP FÖHR

Het kabinet bezuinigt 10 miljoen euro op cultuur, kopte *NRC Handelsblad* op 16 september 2009, daags na Prinsjesdag. Zal Zeeland die trend volgen en zullen in het bijzonder de musea daaronder lijden?

Uit de *Uitwerkingsnota provinciaal museumbeleid 2007-2012* van de provincie blijkt dat van de 45 musea in Zeeland 16 musea beroepskrachten in dienst hebben en dat slechts bij twee musea bijna alle werkzaamheden door beroepskrachten worden uitgevoerd: bij het Zeeuws Museum en het Zeeuws Maritiem MuZEEum. De overige musea drijven voornamelijk op vrijwilligers.

Zeeland kent maar één museum voor moderne kunst: het Marie Tak van Poortvliet Museum Domburg. Dat museum heeft een parttime beroepskracht (0,2 fte) in dienst en werkt verder alleen met vrijwilligers. Er zijn plannen voor een uitbreiding, zodat naast wisseltentoonstellingen in het kader van Domburg als Europese kunstenaarskolonie toen en nu, de basiscollectie van het museum aangevuld en permanent tentoongesteld kan worden. Maar in tegenstelling tot zijn grote broertjes, en zelfs kleine als Het Polderhuis in Westkapelle en De Schotse Huizen in Veere, krijgt het Domburgse museum geen enkele structurele nationale, provinciale of gemeentelijke subsidie en is het dus afhankelijk van – door de kredietcrisis steeds moeilijker te verwerven – incidentele steun. Omdat het museum erin slaagt telkens weer tentoonstellingen van hoge klasse en vaak internationale allure neer te zetten, komt enige gelegenheidssteun er toch altijd wel, maar waar blijft de structurele steun, en bij gebrek aan enige vorm van overheidsbijstand de welwillende mecenas? Is er in Zeeland een Frederik Paulsen?

Ferring Pharmaceuticals

De endocrinoloog Frederik Paulsen sr. (1909-1997) kwam in Dagebüll op het vasteland van Sleeswijk-Holstein ter wereld en kreeg zijn opleiding in Kiel.

Op de vlucht voor de nazi's vestigde hij zich in 1935 in Zweden waar hij in 1950 de firma oprichtte die vanaf 1954 Ferring Pharmaceuticals zou heten en nu, anno 2009, vestigingen in zo'n veertig landen over de hele wereld heeft. Het zeer welvarende, vooral op research gerichte bedrijf verwierf in het bijzonder internationale bekendheid door de ontwikkeling van vernieuwende medicijnen. Het hoofdkantoor van Ferring Pharmaceuticals bevindt zich in Zwitserland, een internationaal servicecentrum kreeg een plaats in Kopenhagen. Paulsen sr. verhuisde in de jaren zestig naar Alkersum op Föhr, waar de familie van zijn ouders vandaan kwam. Zijn verbondenheid met het eiland was al tot uiting gekomen in de naam 'Ferring', die staat voor alles wat met Föhr te maken heeft. Aanvankelijk bestierde Paulsen sr. de firma nog daarvandaan, maar vanaf het einde van de jaren zestig nam zijn jongste zoon Frederik steeds meer bestuurstaken over. Paulsen sr. verlegde het accent en richtte aan het eind van de jaren tachtig op Föhr de Ferring Stiftung op, een instelling die zich ten doel stelt wetenschappelijk onderzoek in de Friese taal, geschiedenis en cultuur te bevorderen. Föhr behoort tot het Noord-Friese gebied, Oost-Friesland beslaat de Duitse Waddeneilanden en een stuk van Noordwest-Duitsland, West-Friesland de Nederlandse Waddeneilanden en Friesland. Al gauw waren er contacten met de Fryske Akademy in Leeuwarden. De Ferring Stichting bloeit, het instituut met zijn specialistische bibliotheek en uitgebreide regionale archief heeft recentelijk onderdak gekregen in een prachtig gerenoveerd huis dat gastvrij zijn deuren opent voor alle geïnteresseerde onderzoekers. Aan het hoofd van de Stiftung staat de filoloog Volkert Faltings, tevens bijzonder hoogleraar Friese taal en cultuur aan de Universiteit van Flensburg en een van de mensen die aan de basis heeft gestaan van de Sammlung Kunst der Westküste.

(linksboven) Op de middelste rij v.l.n.r. koningin Margarethe van Denemarken, Frederik Paulsen jr. en Peter Harry Carstensen, 31 juli 2009. (rechtsboven) Peter Harry Carstensen met de koningin van Bhutan, 31 juli 2009. Op deze dag maakte Frederik Paulsen jr. tevens de schenking van US\$ 3 miljoen aan de Royal Textile Academy van Bhutan bekend. (midden links) De tuin van het museum met links Grethjens Gasthof en rechts achter de parasols de museumwinkel. (midden rechts) De hoofdingang van het Museum Kunst der Westküste, Alkersum auf Föhr. (linksonder) De eerste zaal van het museumcomplex tijdens het gratis openingsweekend, 2 aug. 2009. (rechtsonder) Francisca van Vloten in gesprek met Thorsten Sadowsky, 31 juli 2009.

Museum Kunst der Westküste

Vanuit eenzelfde verbondenheid met de Friese cultuur en het eiland Föhr als zijn vader begon Frederik Paulsen jr. omstreeks 2000 kunst te verzamelen. Hij richtte zich vooral op marines, stukken die te maken hebben met de Noordzeekust, van Zweden, Noorwegen, Denemarken en Duitsland tot aan Nederland en België toe. Met Faltings als waarnemer en onder meer Ulrich Schulte-Wülwer, de toenmalige directeur van het museum in Flensburg, en de Nederlandse kunstverzamelaar Renée Smithuis als adviseurs en aankopers, bouwde hij vanuit zijn vaste woonplaats Parijs een collectie op die nu ongeveer 480 schilderijen, aquarellen en grafiek uit de periode 1830-1930 omvat.

Deze collectie vormt de basis van het Museum Kunst der Westküste (MKDW), dat vlak naast het gebouw van de Ferring Stichting in Alkersum is neergezet. Paulsen schonk niet alleen zijn verzameling maar ook het nieuwe museumcomplex aan de openbaarheid.

De architecten Gregor en Brigitte Sunder-Plassmann zijn erin geslaagd de traditionele Friese aspecten van het dorp Alkersum harmonieus te laten samengaan met aan de eisen van de moderne tijd verbonden opvattingen. Het museum past in het dromerige dorpslandschap en nodigt tegelijkertijd uit er binnen te treden. De laagdrempeligheid wordt versterkt door Grethjens Gasthof, dat het middelpunt van het complex vormt. Destijds was het een hotelletje, nu is het Scandinavische herenhuis geheel herbouwd en doet het dienst als café en restaurant. Aan één zijde geeft het toegang tot de museumwinkel, anderzijds sluit het aan op een idyllische museumtuin.

Verdeeld over vijf zalen, in bouw variërend van een voormalige Friese schuur met rieten dak tot een herbouwde 'Stube' en verbonden door moderne doorgangen, staat het museum een tentoonstellingsruimte van 900 m² ter beschikking. De totale kosten bedroegen ruim 13 miljoen euro, waarvan de deelstaat Sleeswijk-Holstein ongeveer 2,7 miljoen voor zijn rekening nam en Det Paulsen Legaat gemeinnützige GmbH, de voor het museum opgerichte BV, de rest.

31 juli 2009

Op de dag dat Paulsen sr. honderd jaar zou zijn geworden, had de opening plaats. Zo'n 500 officiële gasten uit Scandinavië, Duitsland en Nederland verza-

melden zich 's ochtends voor een daglang programma in de zonovergoten tuin van de Ferring Stiftung. De pers was volop aanwezig en in een relaxte sfeer waarbij toespraken, hapjes en drankjes elkaar afwisselden, werden vele contacten gelegd.

Zowel Volkert Faltings als de minister-president van Sleeswijk-Holstein, Peter Harry Carstensen, loofde de Paulsens. Met het museum en de belangrijkste doelstelling ervan, 'Kunst zu sammeln, zu erforschen und zu vermitteln', eert de zoon zijn vader, aldus de sprekers, en geeft hij velen de kans een belangrijk stuk Europees erfgoed te leren kennen.

De Nederlandse consul Peter Paul van Wulfften Palthe legde de nadruk op een tweede doelstelling van het museum, het organiseren van wissel tentoonstellingen in samenwerking met nationale en internationale partners, en sprak de hoop uit dat Nederlandse musea daarin een belangrijke rol zullen spelen.

Thorsten Sadowsky, de directeur van het museumcomplex, onderstreepte op zijn beurt de cultuurtoeristische betekenis van het museum. Föhr is een geliefd vakantieoord en wordt nu ook cultureel op de kaart gezet. Vanuit de traditie moet er een wisselwerking met de moderne kunst ontstaan.

Een door Paulsen aangeboden dorpsfeest liet aan het eind van de middag ook de dorpingen en toeristen in de feestvreugde delen. Een deel van de hoge gasten werd intussen door Sadowsky door de openingstentoonstelling rondgeleid.

Von Bergen bis Bergen

Tot 14 januari 2010 is de tentoonstelling *Von Bergen bis Bergen* in het MKDW te zien. Ruim 250 schilderijen uit de collectie laten taferelen van het leven op zee en aan de kusten van Bergen in Noorwegen tot Bergen in Nederland zien. Het accent ligt op de periode waarin de kunstenaars de academie achter zich lieten om in de vrije natuur te tekenen en te schilderen. Nederland is onder meer vertegenwoordigd met de romanticus Andreas Schelfhout, de Haagse School-schilders Jozef Israëls, H.W. Mesdag en B.J. Blommers, de voorloper van het impressionisme, J.B. Jongkind en de Hollandse impressionist Isaac Israëls. De werken in de eerste en grootste zaal bieden een overzicht. Ondanks de negentiende-eeuwse hangwijze is Sadowsky erin geslaagd een harmonieus geheel te maken van de enorme hoeveelheid stukken die – rijp en soms groen, beschouwend en

dramatisch, vlak en gelaagd, fel of gedempt van kleur – naast, boven en onder elkaar hangen. Daarvandaan gaat men op reis, aldus Sadowsky, door de zalen en de landen heen – en zelfs door de tijd. De glazen tuingang die twee zalen verbindt is door de Dusseldorfer mediakunstenaar Mischa Kuball veranderd in een doorwaadbare, blauwglolvende watergang. In een volgende ruimte verbeeldt een video van de Nederlandse kunstenaar Jeroen Offerman het klassieke thema van de romantische vlucht op hedendaagse wijze en iets verderop bevindt zich een educatieve projectruimte die speels is vormgegeven door de uit Stuttgart afkomstige decorontwerper Birgit Angele.

Veel Nederlandse kunst dus, maar geen neo-impressionistische en Zeeuwse werken. Thorsten Sadowsky beaamt dat het ontbreken van één of meer Toorops, Hart Nibbrigs en Mondriaans – van het Nederlandse luminisme – een gemis is en belooft zich voor de aanschaf ervan in te zetten. Aanvankelijk zou Sadowsky, die in april 2008 was aangesteld om het museum in zijn oprichtingsfase te begeleiden, aan het eind van het jaar naar het Ulmer Museum in Zuid-Duitsland vertrekken, maar eind september heeft hij besloten als zakelijk directeur van het MKDW aan te blijven.

Het is duidelijk dat het MKDW de beschikking heeft over een geweldig netwerk. Tijdens het openingsweekend was het museum gratis toegankelijk en bezochten zo'n 4.000 mensen de tentoonstelling; binnen twee weken kon men de 10.000ste bezoeker verwelkomen.

Reikwijdte

De succesvolle opbouw en start van het museum schrijft Frederik Paulsen voornamelijk aan de relatief jonge en energieke Sadowsky toe. Hoewel de laatste de contracten met het Ulmer Museum al in juli 2009 had getekend, heeft Paulsen hem kunnen overhalen op Föhr te blijven. In Ulm is met grote teleurstelling op Sadowsky's beslissing gereageerd. Kulturbürgermeisterin Sabine Mayer-Dölle liet weten dat de stad de van huis uit Westfaalse historicus zo veel mogelijk inzake zijn salaris tegemoet was gekomen, maar dat men hem een mecenas als Paulsen niet kon bieden. Sadowsky bracht naar buiten dat hij zijn besluit niet lichtvaardig had genomen. Zijn contract in Ulm was voor vier jaar opgesteld en bij het aangaan ervan had het tentoonstellingsbudget van het

museum er anders uitgezien dan nu, in september. De spraakmakende tentoonstellingen die hij op het oog had stonden onder zware financiële druk. Het budget van het Ulmer Museum omvatte jaarlijks niet meer dan € 70.000, sponsoring was in deze tijden van crisis bijna niet mogelijk en stedelijke bezuinigingen op cultureel gebied waren nog aanstaande. Voor hem woog zwaar dat hij niet wist hoe hij onder die voorwaarden zijn werk goed moest doen, terwijl Paulsen hem een 'sehr guten Gestaltungsrahmen' had geboden waardoor hij met bijzondere tentoonstellingen 'auf hohem Niveau international' zou kunnen werken.

De droom van iedere enthousiaste museumdirecteur – met een reikwijdte die Ulm ook niet kon bieden. Wat Sadowsky's keuze betekent voor zijn relatie met de door de overheid gesubsidieerde musea in Duitsland zal de toekomst moeten leren. Er zijn begripvolle reacties, maar hemzelf is duidelijk, zo vertelde hij, dat zijn afzegging hem niet tot glorie strekt en dat hij ook zichzelf ermee beschadigt.

In het algemeen is het de stroeve verhouding tussen museumdirecties en verzamelaars die mede heeft geleid tot de bloei van het particuliere museum en hebben musea als het zeer kapitaalkrachtige MKDW op dit moment het overwicht. Van de kunst uit gezien winnen wij daar allemaal bij: de bijzondere, nu voor iedereen toegankelijke internationale Sammlung Kunst der Westküste zal door een ambitieus en geëngageerd zakelijk leider met veel gevoel voor kunst en bijgestaan door een kunsthistorische staf niet alleen haar onmisbare, in de tijd voortschrijdende uitbreiding krijgen maar ook door wisseltentoonstellingen in binnen- en buitenland het kunstklimaat levendig houden.

Paulsen is een opmerkelijk mecenas, hij ondersteunt naast zijn uit Ferring Pharmaceuticals voortvloeiende bezigheden projecten als een Russische expeditie naar de Noordpool (en gaat zelf mee), een textielacademie tevens cultureel centrum in Bhutan en de Tate Modern in Londen, maar het is het MKDW met de daaraan verbonden goedgeoliede publiciteitsmachine dat nu in de schijnwerpers staat en zeer enthousiast wordt onthaald.

Een Zeeuws mecenaat?

Is zoiets in Zeeland mogelijk? We kennen in Nederland natuurlijk prachtige instellingen als het op particulier initiatief gebaseerde Kröller-Müller Museum en Museum Beelden aan Zee, maar hoe

Isaac Israëls, 't Frisse, vroege voorjaar op de Scheveningse pier, z.j., olieverf op doek, collectie MKDW.

Peder Severin Krøyer, Tre Fiskere trækker en Baad, 1885, olieverf op doek, collectie MKDW.

staan de zaken er nu voor? In de Angelsaksische landen schenkt men met liefde en een zekere trots aan bijvoorbeeld een museum of een college verzamelingen en kapitalen ter herinnering aan de eigen verbondenheid met of aanwezigheid op dat instituut en ter ondersteuning aan de ontplooiing ervan. Dat gebeurt meestal niet zo uitbundig als bij het MKDW, maar heeft wel degelijk zijn impact. In Nederland is een schenking van die orde en op naam nog relatief onbekend, maar zij wint terrein.

Het Venlose Museum Van Bommel Van Dam, genoemd naar het verzamelaarsechtpaar dat aan de basis ervan stond, kreeg onlangs een schenking van 600 kunstwerken en 726.000 euro van het Brabantse echtpaar Tijmen en Helen Knecht-Drenth, waardoor de collectie werd uitgebreid met werken van onder meer Karel Appel, Andy Warhol en Georges Braque. In de jaren negentig van de vorige eeuw had het echtpaar zijn grafiekverzameling al met een aanzienlijk aankoopfonds aan het Fries Museum in Leeuwarden overgedaan.

Dat zijn stappen in de goede richting. Van zoiets kunnen wij in Zeeland alleen nog maar dromen. Als de overheid een stap terug doet, moeten de kleine musea alle zeilen bijzetten om ten minste hun verzamelingen in stand te houden, waar mogelijk die uit te breiden en een degelijke achtergrond te geven met de hulp van goede gevers. Vaak moeten zij al opboksen tegen hun grote broers en krijgen zij de kans niet. Maar de droom blijft – veel Zeeuwse kunst is nog verscholen en verdient de openbaarheid, voor zichzelf, onze geschiedenis en ons allen. Waar blijft de grote mecenas, die in navolging van Frederik Paulsen jr. zijn geld en liefde wil steken in het behoud van de cultuur? En wordt het niet tijd dat naast de fiscale voordelen van het schenken van kunstwerken ook dergelijke grootschalige cultuurprojecten op fiscale ondersteuning mogen rekenen? Duitsland geeft het goede voorbeeld, het MKDW vaart er wel bij.

Foto's: Arnold van Houtum, Francisca van Vloten, MKDW.